

ks. Jan Górski

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny

ORCID: 0000-003-2260-7025; e-mail: jangor@katowice.opoka.org.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.19.014.10643>

EKOLOGIA
W MISJI EWANGELIZACYJNEJ KOŚCIOŁA
ECOLOGY
IN THE EVANGELIZATION MISSION OF THE CHURCH

Abstrakt

Działalność misyjna Kościoła ma miejsce w określonym kontekście. Biosfera jest nową propozycją misyjnego zaangażowania. Wymaga szacunku dla bogatego świata przyrody i uczy nowego korzystania z darów Boga. Problem ekologii i misji jest tematem złożonym i pełnym wzajemnych zależności. Encyklika *Laudato si'* papieża Franciszka oraz działania w tym temacie zarówno podmiotów kościelnych, jak i świeckich, przyczyniły się do podjęcia pewnych zmian w prowadzeniu misji. Wiele czynników należy wziąć pod uwagę w temacie ekomisji, jak choćby: zmiany klimatyczne, degradację środowiska naturalnego na poszczególnych kontynentach, solidarność międzypokoleniową, kwestię rozwoju integralnego oraz pojęcie ekologicznego nawrócenia.

Wyzwania ekologiczne naszych czasów stały się specyficznym obszarem peryferii potrzebujących światła Ewangelii. Natomiast działalność misyjna Kościoła została niejako ubogacona o kluczowy element życia człowieka,

jakim jest środowisko, w którym żyje odbiorca Ewangelii. Działania te mają charakter wzajemny oraz wspólnotowy. Stąd temat ekologii w misyjnym kontekście wymaga podejścia integralnego.

Słowa kluczowe: ekologia, misje *ad gentes*, ewangelizacja, ekomisja

Abstract

The missionary activity of the Church takes place in a specific context. Biosphere is a new proposal for missionary commitment. It requires respect for the rich world of nature and teaches new use of the gifts of God. The problem of ecology and mission is complex and full of interdependencies. The encyclical *Laudato si'* of Pope Francis and the activities of both ecclesiastical and secular entities in this area have contributed to making some changes in the conduct of the mission. Many factors should be taken into account in the eco-mission theme, such as: climate change, degradation of the natural environment on individual continents, intergenerational solidarity, the issue of integral development and the concept of ecological conversion.

The ecological challenges of our time have become a specific area of the periphery in need of the light of the Gospel. On the other hand, the missionary activity of the Church has been somehow enriched by a key element of human life, which is the environment in which the recipient of the Gospel lives. These activities are mutual and Community. Hence the topic of ecology in a missionary context requires an integral approach.

Keywords: ecology, mission *ad gentes*, evangelization, ecological mission

Wydarzenia związane z pontyfikatem papieża Franciszka poszerzyły obszar działalności misyjnej Kościoła¹. Impulsem na płaszczyźnie religijnej, ale nie tylko, była encyklika *Laudato si'* (2015). Na obwołucie polskiego wydania czytamy: „Nie sposób ignorować zmian klimatycznych na naszej planecie. Nie sposób też ukryć faktu, iż mają one głęboki związek

¹ Por. Konferencja ONZ COP 24 poświęcona klimatowi, 3-13.12.2018 r., Katowice.

z obecną sytuacją ekonomiczną na świecie, z olbrzymimi różnicami społecznymi. Papież Franciszek w trosce o nasz wspólny dom, z charakterystyczną dla siebie wrażliwością i wnikliwością, przygląda się tym zjawiskom. Próbuje nie tylko opisać objawy obecnej sytuacji, ale także dotrzeć do ich przyczyn, by przedstawić właściwe rozwiązania. Proponuje ekologię integralną, która obejmować będzie szczególne miejsce człowieka w tym świecie, wyznaczone mu przez Boga, oraz jego relacje z otaczającą rzeczywistością².

Tak ukazana charakterystyka pozwala na podjęcie refleksji w kontekście misji Kościoła, także misji *ad gentes*.

1. Rozwój integralny

Misje Kościoła zostały zdefiniowane w soborowym Dekrecie *Ad gentes* (1965)³. Utożsamiono je ściśle z głoszeniem Ewangelii i zakładaniem Kościoła. Wszystkie inne starania misjonarzy zostały określone jako „praca na rzecz rozwoju”. Nie zaliczano ich do działalności misyjnej, chociaż w praktyce misjonarze poświęcali im sporo uwagi i nie raz właśnie przez ten rodzaj pracy wyrażało się chrześcijaństwo. Nie przeczy to jednak głównemu zadaniu misji, jakim jest głoszenie Jezusa Chrystusa⁴.

Pojęcie rozwoju integralnego zostało wyjaśnione przez Pawła VI w encyklice *Populorum progressio* (1967) „na oznaczenie równoczesnego rozwoju sfery ekonomicznej oraz wartości duchowych i moralnych”⁵. Od tego czasu zwraca się uwagę na pewną równowagę. Z jednej strony na przekaz wartości duchowych, a z drugiej na pracę na rzecz rozwoju.

² FRANCISZEK, Encyklika *Laudato si'*, Kraków 2015 (dalej: LS). Obwoluta polskiego wydania, Wydawnictwo M, Kraków 2015.

³ II SOBÓR WATYKAŃSKI, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus*, Rzym 1965 (dalej: DM), 6.

⁴ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptoris missio*, Rzym 1990 (dalej: RMis), 4.

⁵ J. GÓRSKI, *Rozwój integralny*, w: TENŻE, *Mały słownik misjologiczny*, Katowice 2004, s. 89. Por. PAWEŁ VI, Encyklika *Populorum progressio*, Rzym 1967, 19-21, 41-42; por. J. OZDOWSKI, *Rozwój integralny w świetle Ad gentes i Evangelii nuntiandi*, „Zeszyty Misjologiczne Akademii Teologii Katolickiej” 4 (1982), s. 187-192.

Pontyfikat Franciszka oraz podjęcie na nowo kwestii ekologicznej prowokuje, aby jeszcze bardziej podkreślić troskę o otoczenie, o środowisko naturalne.

Świat stworzony jest darem dla człowieka, stąd pojęcie ekologii integralnej uwzględnia kwestię solidarności międzypokoleniowej, zadając kluczowe pytanie: w jakim stanie pozostawimy świat następnym pokoleniom? Papież w *Laudato si'* zaznacza, że „fundamentalne znaczenie ma poszukiwanie rozwiązań integralnych, uwzględniających interakcje systemów przyrodniczych między sobą oraz z systemami społecznymi. Nie ma dwóch odrębnych kryzysów, (...) ale istnieje jeden złożony kryzys społeczno-ekologiczny”⁶. Współczesny kryzys ekologiczny można, a nawet trzeba odczytać w kontekście „misyjnego wyjścia”, o którym pisze Franciszek w *Evangelii gaudium*⁷. Ekologia często staje się obszarem peryferii potrzebujących światła Ewangelii. Natomiast działalność misyjna Kościoła zostaje niejako ubogacona o kluczowy element życia człowieka, jakim jest środowisko, w którym żyje odbiorca Ewangelii. Działania te mają charakter wzajemny oraz wspólnotowy.

2. Terytorialny wymiar

Misje zostały ujęte w oparciu o wymiar terytorialny. Chociaż kryterium to nie jest jedynym, to jednak pomaga lepiej zrozumieć złożoność kontekstu.

Praca misyjna w przeszłości była często, przynajmniej częściowo, oparta o struktury kolonialne. Równocześnie misjonarze na miarę swojej epoki stawali w obronie człowieka. Często oni jako pierwsi zwracali uwagę na rabunkową gospodarkę w krajach pozaeuropejskich, niesprawiedliwy handel, głód, wojny, brak poszanowania świata przyrody. Misje w tym aspekcie bardzo przysłużyły się ekologii. Kościół wielokrotnie podejmował działania w trosce o ekologię osoby ludzkiej⁸.

⁶ LS 139.

⁷ Por. FRANCISZEK, Adhortacja *Evangelii gaudium*, Rzym 2013 (dalej: EG), 20.

⁸ Por. J. GÓRSKI, *Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii*, Katowice 2013, s. 107-108.

Zwraca na to uwagę Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* (1990), omawiając *nowe światy i zjawiska społeczne*⁹. Podczas licznych pielgrzymek apostołskich papież mógł się osobiście przekonać o skali problemu. Synody kontynentalne zapoczątkowane przez Jana Pawła II podjęły bardziej szczegółowo zagadnienia w wymiarze kontynentu¹⁰.

W adhortacjach dotyczących danego kontynentu *Ecclesia in...* znajdujemy fragmenty poświęcone ekologii. Chociaż wówczas jeszcze nie określano ich tym mianem, podkreślano jednak konieczność troski o *środowisko naturalne*. Kwestie te są ukazane jako wynik braku szacunku dla dzieła stworzenia. W *Ecclesia in Asia* (1999) Jan Paweł II pisze: „Kiedy rozwojowi ekonomicznemu i technologicznemu nie towarzyszy troska o równowagę ekosystemu, ziemia jest nieuchronnie narażona na poważną degradację środowiska, co wiąże się ze szkodliwymi skutkami dla człowieka”¹¹. Degradacja środowiska jest związana z grzechem doraźnego użycia i konsumpcji. Postępująca saharyzacja Afryki oraz problem wyrębu lasów Amazonii to tylko przykłady. Natomiast w *Ecclesia in America* (1999) papież stwierdza, że: „na tej płaszczyźnie zaangażowanie wiążących jest bardziej konieczne niż kiedykolwiek”¹².

Podobnie w *Ecclesia in Oceania* (2001), doceniając naturalne piękno, zestawia je z obszarami jeszcze „niezepsutymi”¹³. Wzywa do troski o zachowanie dzieła stworzenia. Szczególnie podkreślona została wartość wody. Oceania żyje na wodzie i z wody. Podobnie w przypadku innych kontynentów. Warto tu przypomnieć słowa papieża Franciszka: „Kultury ekologicznej nie można sprowadzać do serii nagłych i jednostronnych odpowiedzi na problemy, które powstają w związku z degradacją środowiska, wyczerpywaniem się zasobów naturalnych i zanieczyszczeniem”¹⁴. Kultura odrzucenia i marginalizacji widoczna jest także w kwestii eko-

⁹ Por. RMis 37 b.

¹⁰ Por. J. GÓRSKI, *Nowy paradygmat misji*, Warszawa 2006, s. 81-122.

¹¹ JAN PAWEŁ II, Adhortacja posynodalna *Ecclesia in Asia*, Rzym 1999, 41.

¹² TENŻE, Adhortacja posynodalna *Ecclesia in America*, Rzym 1999, 25.

¹³ Por. TENŻE, Adhortacja *Ecclesia in Oceania*, Rzym 2001, 31.

¹⁴ LS 111.

logicznej, szczególnie w dystrybucji wody na świecie. Papież stwierdza, że w skali globalnej „przekroczono pewne maksymalne granice eksploatacji planety, choć nie rozwiązaliśmy problemu ubóstwa”¹⁵. Dostęp do wody pitnej, który jest jednym z podstawowych praw humanitarnych i determinuje korzystanie z innych praw człowieka, często podlega prawom rynku.

Ewangelizacja misyjna powinna bardziej uwzględniać wymiar ekologiczny. Praca misyjna, szczególnie na innych kontynentach, wymaga studiów nad środowiskiem naturalnym. Środowiskiem bardzo zróżnicowanym i przez to wymagającym odpowiednich działań. Najlepszą metodą jest promowanie ludzkiej ekologii otwartej na transcendencję, przy poszanowaniu całego kontekstu: „Ewangelizować nasze narody, aby odkryły dar stworzenia, umiając kontemplować go i troszczyć się o niego, jako o dom wszystkim istot żywych i jako pierwowzór życia planety po to, aby człowiek odpowiedzialnie zarządzał ziemią i jej zasobami naturalnymi”¹⁶.

3. Ekomisje

Temat poszanowania środowiska w kontekście pracy misyjnej spotykał się w misjologii katolickiej z pewnym niezrozumieniem, chociaż praktyka misjonarska dostarczała wielu przykładów troski misjonarzy o świat przyrody. Już św. Paweł zwracał uwagę na warunki meteorologiczne i ich wpływ na rozwój misji apostołskiej: „Dość długo płynęliśmy wolno i znaleźliśmy się zaledwie na wysokości Knidos. Ponieważ wiatr nie pozwalał nam przybić do brzegu, popłynęliśmy wzdłuż Krety w kierunku Salmone. I płynąc z trudem wzdłuż jej brzegów, przybiliśmy do pewnego miejsca zwanego Dobre Porty, blisko którego było miasto Lasaja” (Dz 27,7-8). Ten „dziennik podróży” ukazuje wpływ warunków pogody na miejsce głoszenia Ewangelii.

W misjologii protestanckiej od pewnego czasu funkcjonuje pojęcie *ecomission*. Środowiska te wcześniej zauważyły problem i jego związek z głoszeniem Ewangelii. Możemy to szerzej określić jako „ekomisje”,

¹⁵ LS 27.

¹⁶ V OGÓLNA KONFERENCJA EPISKOPATÓW AMERYKI ŁACIŃSKIEJ I KARAIBÓW, *Dokument z Aparecidy*, Aparecida 2007, 474.

tnz. głosić Ewangelię Jezusa w kontekście świata stworzonego przez Boga. Nie wolno tego aspektu ewangelizacji lekceważyć. Od pierwszych stron Biblia ukazuje piękno świata (por. Rdz 1), a człowiek otrzymuje „władzę”, nie jako bezwzględny eksplorator, ale jako „ogrodnik świata”¹⁷. Piękny świat ma służyć człowiekowi, do czego często nawiązuje Jezus w swoim nauczaniu. Najczęściej nauczał On w pięknej Galilei – ogrodzie Ziemi Świętej (por. Mt 6,26-28; Mt 13; Mk 4)¹⁸.

Zachodnie chrześcijaństwo może i powinno się uczyć od chrześcijan młodych Kościołów, a także od niechrześcijan poszanowania tradycji, warunków życia, zachowania równowagi w przyrodzie¹⁹. Będzie to wymagało zmiany w prowadzeniu misji. Często metodzie misji „zachodniej” zarzuca się szybkie działanie bez refleksji nad jej skutkami. Pamiętając, że aktywność misjonarzy jest szeroka i obejmuje obszar edukacji, troski o zdrowie i wielu innych spraw. Współczesny model misji *ad gentes*, często bazujący na krótkim i szybkim działaniu, powinien jednak uwzględniać dłuższą perspektywę²⁰. Trzeba także zwrócić uwagę na jej skutki i konsekwencje. Stąd propozycja terminu „biosfera misyjna”, oddająca cały zespół warunków naturalnych, jako kontekst pracy misyjnej²¹. Zakłada to równocześnie troskę o środowisko z poszanowaniem korzystania na zasadzie zrównoważonego rozwoju. Nie jest to postulat nowy. Wcześniej był już realizowany przez zakony cystersów i benedyktynów w czasie ewangelizacji Europy.

Koniecznym dla rozwiązania kryzysu ekologicznego z chrześcijańskiego punktu widzenia jest podjęcie nawrócenia opartego na duchowości ekologicznej²². Głównym fundamentem dla tych działań jest osoba

¹⁷ Por. B. PIONTEK, *Alternatywne koncepcje urzeczywistniania powszechności w procesie rozwoju*, w: F. Piontek (red.), *Kapitał ludzki w procesie globalizacji a w zrównoważonym rozwoju*, Wiśła 2002, s. 64-65.

¹⁸ Por. J. GÓRSKI, *Euntes docete. Zadania misyjne w sytuacjach przełomu wieków*, Katowice 2001, s. 44.

¹⁹ Por. H. HADSELL, *Ecology and mission*, w: K. Muller i inni (red.), *Dictionary of Mission*, New York 1999, s. 116.

²⁰ Por. tamże, s. 115.

²¹ Por. J. GÓRSKI, *Euntes docete...*, dz. cyt., s. 43.

²² Por. LS 217.

św. Franciszka z Asyżu²³. W swoim nauczaniu papież Franciszek prężuje rozumienie pojęcia nawrócenia ekologicznego, jakie przedstawili biskupi Australii, którzy powiązali je z pojednaniem między stworzeniami²⁴. Działalność misyjna Kościoła musi uwzględniać zatem cały kontekst, także ten ekologiczny. Można dopatrzeć się pewnych zależności między ekologicznym nawróceniem a nawróceniem duszpasterskim, o którym papież pisze w *Evangelii gaudium*: „Konieczna staje się ewangelizacja, która rzuciłaby światło na nowe sposoby nawiązywania relacji z Bogiem, z innymi ludźmi i ze środowiskiem, która odbudowałaby fundamentalne wartości”²⁵. Ludzkość, będąca „stróżami innych stworzeń” jest niejako zobowiązana do troski o środowisko i jest odpowiedzialna za to, co po sobie pozostawi.

Bibliografia

Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium*, Rzym 2013.

Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, Rzym 2015.

Ganowicz-Bączyk A., *Wątki ekoetyczne w encyklice Laudato si' papieża Franciszka*, w: J. Poznański, S. Jaromi (red.), *Kościół i nauka w obliczu ekologicznych wyzwań*, Kraków 2016, s. 193-214.

Górski J., *Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii*, Katowice 2013.

Górski J., *Euntes docete. Zadania misyjne w sytuacjach przełomu wieków*, Katowice 2001.

Górski J., *Nowy paradygmat misji*, Warszawa 2006.

Górski J., *Rozwój integralny*, w: J. Górski, *Mały słownik misjologiczny*, Katowice 2004, s. 89.

Hadsell H., *Ecology and mission*, w: K. Muller i inni (red.), *Dictionary of Mission*, New York 1999.

²³ Por. S. JAROMI, *Ekologia integralna i franciszkańska*, w: J. Poznański, S. Jaromi (red.), *Kościół i nauka w obliczu ekologicznych wyzwań*, Kraków 2016, s. 127.

²⁴ LS 218. Por. A. GANOWICZ-BĄCZYK, *Wątki ekoetyczne w encyklice Laudato si' papieża Franciszka*, w: J. Poznański, S. Jaromi (red.), *Kościół i nauka w obliczu ekologicznych wyzwań*, dz. cyt., s. 208.

²⁵ EG 74.

- Jan Paweł II, Adhortacja posynodalna *Ecclesia in America*, Rzym 1999.
- Jan Paweł II, Adhortacja posynodalna *Ecclesia in Asia*, Rzym 1999.
- Jan Paweł II, Adhortacja posynodalna *Ecclesia in Oceania*, Rzym 2001.
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, Rzym 1990.
- Jaromi S., *Ekologia integralna i franciszkańska*, w: J. Poznański, S. Jaromi (red.), *Kościół i nauka w obliczu ekologicznych wyzwań*, Kraków 2016, s. 121-136.
- Materiały z konferencji ONZ COP 24 poświęconej klimatowi, 3-13.12. 2018 r., Katowice.
- V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy*, Aparecida 2007.
- Ozdowski J., *Rozwój integralny w świetle Ad gentes i Ewangelii nuntiandi*, „Zeszyty Misjologiczne Akademii Teologii Katolickiej” 4 (1982), s. 187-192.
- Paweł VI, Encyklika *Populorum progressio*, Rzym 1967.
- Piontek B., *Alternatywne koncepcje urzeczywistniania powszechności w procesie rozwoju*, w: F. Piontek (red.), *Kapitał ludzki w procesie globalizacji a w zrównoważonym rozwoju*, Wisła 2002, s. 62-92.
- II Sobór Watykański, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, Rzym 1965.

Ks. prof. dr hab. Jan Górski – kierownik Katedry Teologii Fundamentalnej, Misjologii i Filozofii Chrześcijańskiej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W latach 2003-2017 konsultor Kongregacji Ewangelizacji Narodów w Rzymie. W latach 2006-2017 prezes Stowarzyszenia Misjologów Polskich. Autor wielu publikacji z zakresu misjologii. Uczestnik licznych konferencji naukowych w Europie, Afryce, Azji i Ameryce Południowej.